

overbodige cijfers waarschijnlijk naar de bijlagen of het notenapparaat 'verbannen'. De tekst wordt bovendien nu en dan door passages als de volgende ontsierd: 'Wel weten we dat de Canadezen een aantal krijgsgevangenen afmaakten. Wat wil je! De SS had bijvoorbeeld bij Caen niet minder dan 134 Canadese krijgsgevangenen gedood'. Een dergelijk gevoelig thema verdient—als zovele andere in dit boek—een meer doorwrochte en genuanceerde benadering.

C. P. M. Klep

H. E. R. Sandberg, *De PTT in bevrijd Zuid-Nederland, 4 oktober 1944-28 juli 1945* (Posthistorische studies XVI; Amstelveen: Nederlandse vereniging van poststukken- en poststempelverzamelaars, 1994, 178 blz., f40,-, ISBN 90 71650 09 X).

In 1994 was het vijftig jaar geleden dat een groot deel van het zuiden van Nederland door geallieerde troepenmachten werd bevrijd. Vanuit Londen gaf de Nederlandse regering het uit Engeland overgekomen Militair Gezag de opdracht om in het bevrijde zuiden een begin te maken met de wederopbouw van de PTT, zodat bij volledige bevrijding van ons land een weer functionerend bedrijf overgedragen kon worden aan de staat. Deze geschiedenis staat centraal in het boek van Sandberg. Toch neemt de schrijver de moeite om in de eerste hoofdstukken melding te maken van de afbraak van de PTT gedurende de eerste oorlogsjaren. De PTT werd aan het begin van de bezetting door de Duitsers op non-actief gezet. Zij werd vervangen door de Deutsche Dienstpost Niederlande (DDN). Deze vorderde het materieel van de PTT. Daardoor verloor de PTT een groot deel van haar inkomsten. Dat verlies werd allengs groter door het wegvallen van de revenuen van het telegraaf- en telefoonverkeer. Naarmate de oorlog vorderde, namen de resterende activiteiten van de PTT af. PTT'ers moesten in dienst treden bij de DDN, postauto's werden gevorderd en de schaarste van kolen zorgde ervoor dat nachtposttreinen hun diensten staakten. Rond 'Dolle Dinsdag' was het eens zo goed functionerende staatsbedrijf onttakeld en vervallen.

Na de bevrijding van het zuiden werd met behulp van het Militair Gezag een aanzet gegeven tot de wederopbouw van de PTT. De supervisie hierbij was in handen van de SHAEF (Supreme headquarter allied expeditionary force) met aan het hoofd generaal Eisenhower. Er werd een tijdelijk hoofdbestuur geformeerd, dat aanvankelijk in Maastricht en daarna in Nijmegen resideerde, totdat het uiteindelijk in Eindhoven zijn definitieve bestemming kreeg. Belangrijk persoon binnen het tijdelijk hoofdbestuur was Eit Fokkinga. In juli 1942 werd hij directeur van het postkantoor in Nijmegen. Hij kreeg de taak het tijdelijk hoofdbestuur te leiden tot na de algehele bevrijding. In het verdere verloop van het boek beschrijft Sandberg hoe de wederopbouw van de PTT zijn beslag kreeg. Een van de eerste doelen die het tijdelijk hoofdbestuur zichzelf stelde, was het zuiveren van 'fout' personeel en het bedrijfsklaar maken van de PTT-panden in het zuiden van Nederland. Pas daarna ging men zich bezig houden met het herstellen van het dienstpostvervoer, het lokale-, interlokale-, en het internationale postverkeer. Ook startte men met de aanmaak van postzegels en briefkaarten. Het siert Sandberg dat het verhaal dat hij vertelt geen droge opsomming van feiten is geworden. Hij verzandt niet in details die alleen interessant zijn voor poststukken- en poststempelverzamelaars.

Met vlotte pen verhaalt Sandberg over de kleine machtsstrijd die binnen de PTT uitbrak over de vraag wie na de oorlog de directeur-generaal van het staatsbedrijf zou worden. De ene kandidaat was M. H. Damme. Hij was al voor de oorlog directeur-generaal van de PTT, maar tijdens de bezetting door de Duitsers uit zijn functie ontheven. De andere kandidaat was de al

genoemde Eit Fokkinga. Aanvankelijk werd het pleit op 30 april 1945 beslecht door Beel, de in Londen zetelende minister van binnenlandse zaken. Deze verkoos Fokkinga als directeur-generaal van de PTT. Het was dan ook een grote schok voor laatstgenoemde, toen op 8 mei door Radio Herrijzend Nederland bekend gemaakt werd, dat Damme benoemd werd. Hoe kon dit gebeuren? De vóór Beel zittende minister van binnenlandse zaken Van Boeyen had in 1944 een college van vertrouwensmannen gevormd. Dit college zat in Nederland om de regering in Londen te vertegenwoordigen. Deze minister en het college hadden de keuze laten vallen op Damme met de heer Neher als plaatsvervangend directeur-generaal. Omdat dit college een geheim karakter had, was Beel onkundig van dit alles en verkoos hij Fokkinga. Uiteindelijk viel de keuze in deze patstelling op Neher, die het kantoor van de PTT in Den Haag als directeur mocht betreden. Fokkinga werd benoemd tot directeur van het PTT-kantoor in Rotterdam. Sandberg besluit zijn boek met de opheffing van het tijdelijk hoofdkantoor te Eindhoven. De laatste activiteit alhier vond plaats op 11 mei 1945. Op die dag werd toestemming gegeven voor de verzending van gewone briefkaarten.

DePTT in bevrijdZuid-Nederland geeft een haarscherp beeld van een bedrijf in wederopbouw. Dat is niet alleen te danken aan de goed geschreven tekst, maar ook aan de vele foto's die het boek verlevendigen. Sandberg heeft met dit boek hulde gegeven aan diegenen die zich in de periode van 4 oktober 1944 tot en met 28 juli 1945 van deze taak gekweten hebben. Niet alleen heeft de schrijver grotendeels vergeten namen weer tot leven gewekt, ook heeft hij met dit boek een aanvulling gegeven op een stuk Nederlandse oorlogsgeschiedenis dat bij weinigen bekend is.

Hans Slooter

J. Passenier, *Van planning naar scanning. Een halve eeuw Planbureau in Nederland* (Groningen: Wolters-Noordhoff, 1994, 381 blz., f89,-, ISBN 9001 69570 1).

Het hier besproken boek schetst de positie die het Centraal Planbureau (CPB) bij zijn instelling in 1945 kreeg toebedeeld, alsmede de veranderingen die zich daarin met het verstrijken van de tijd hebben voorgedaan. De auteur heeft zelf een groot deel van deze veranderingen als medewerker van het bureau meegemaakt. Het verhaal is chronologisch opgebouwd. Na een hoofdstuk over de voorgeschiedenis komen vijf deelperioden aan de orde. Per periode worden telkens behandeld de relevante sociale en economische gebeurtenissen, de ontwikkeling van het instrumentarium, de evolutie van het CPB-product, en de relatie met de buitenwacht. Informatie is onder andere geput uit schriftelijke bronnen, maar de auteur heeft moeten constateren dat voor een accurate geschiedschrijving de archivering verreweg te kort schoot. Daarom is een selectie van voormalige planbureau-prominenten als Tinbergen, Drees jr., Witteveen, Van den Beid en Weitenberg geïnterviewd. Om het beeld te completeren zijn bovendien vele, wat informelere, gesprekken gevoerd met collega's, oudcollega's en andere tijdgenoten.

Passenier is er in geslaagd een heel lezenswaardig gedenkboek te schrijven. Dat ligt vooral aan de gekozen aanpak, waarbij geprobeerd is het CPB te plaatsen tegen de achtergrond van de belangrijkste maatschappelijke ontwikkelingen en uitgebreid ingegaan wordt op de waardering voor het bureau of juist het gebrek daaraan. Wel is bij de situering van het CPB nauwelijks gebruik gemaakt van relevante historische literatuur, hetgeen de kwaliteit naar mijn mening negatief heeft beïnvloed. Ook vind ik als buitenstaander de paragrafen die handelen over de instrument-ontwikkeling wat erg gedetailleerd. Bovendien komt nauwelijks aan de orde wat er buiten het CPB gedaan werd (of juist niet) op gebied van modelbouw en economisch onderzoek,